

Posudek vedoucího diplomové práce Ondřeje Koce s názvem „Diagnóza: Vltavín. Lesk a bída hlubokých jam.“

Ondřej Koc napsal práci o životě a světě kopáčů vltavínů v jižních Čechách. Nutno hned z kraje napsat, že práce je to nadmíru zdařilá a exceluje hned v několika rovinách. Zvolené téma je aktuální a zároveň společenskovědně málo probádané, tudíž se mu podařilo najít prázdnou niku, kterou svým výzkumem zaplňuje. Mimo to vhodně zvolil metodu zkoumání, totiž etnografický výzkum. Jedná se totiž o prostředí, které nechce být příliš vidět, unikající pozornosti, marginalizované, ale zároveň drsné, vulgární, syrové a plné života. A právě pro zkoumání takových světů je etnografie nejvhodnější a často i jedinou možnou metodou zkoumání.

Nejenže autor zvolil správnou metodu, ale zároveň v práci prokázal, její nadstandartně zvládnuté osvojení. A tím zdaleka nemyslím jen skutečnost, že jeho výzkum trval po dobu celého roku, byť přerušovaně. Kvalitní etnografie se totiž pozná podle kombinace vědeckých postupů se stylisticky poutavým, čtivým a širší veřejnosti přístupným zpracováním, které se ovšem drží vyzkoumaných dat. Je to vědecká metoda, která je zároveň i estetickým žánrem. Klasik oboru antropologie Clifford Geertz svého času z těchto důvodů v *Interpretaci kultur* pojmenoval esej jako výsadní žánr antropologie, protože ta dokáže obě tyto složky v sobě kloubit. A Koc je zapuštěn právě v tomto geertzovském pojetí, které umě rozvíjí, ale zároveň zůstává v mantinelech požadavků kladených na etnograficky psanou diplomovou práci.

Hlavní síla Kocovy práce totiž spočívá ve kvalitě získaných dat i stylistickém způsobu jejich podání. Kocovi se podařilo mezi kopáče dostat, přestože je to svět nehostinný, násilný a podezřívavý. Stejně tak se mu podařilo o nich vypovědět způsobem, který je věrný datům, ale zároveň má svůj autorský styl, jenž považuji za strhující a ve většině textu funkční. Kvalitě stylu dopomáhá i to, že Koc nejenže pracuje s diverzitou primárních zdrojů (od vlastních dat, přes zákony až po novinové články či texty písní), ale i s diverzitou způsobů reprezentace, kdy dominantní text doplňují nákresy, grafy, mapy a hlavně skvělé a mnohdy autorské fotografie zakomponované v samotném těle textu.

Zároveň ale volba stylu není náhodná a je pod epistemologickou kontrolou antropologie coby vědy. Některé excelentní etnografické studie se totiž snaží zakomponovat podstatu zkoumaného světa nejen do obsahu, ale i formy práce – vzpomeňme Tsing snažící se psát o globální ekonomii čirůvek „jako houby po dešti“ či Kocem zmiňovaná Vohnsen snažící se absurdní formou zachytit absurditu sociálního programu, který svého času v Dánsku zkoumala. Podobně přistoupil k problematice i Koc, který se syrový svět kopáčů snaží pojmut i formou – nejen autorským stylem, ale i amorfní strukturou práce rozdělené funkčně a nikoli prvoplánově na sekce kámen, nůžky, papír, ale i užíváním konceptů, které používá „vzácně stejně tak, jako jsou vzácné vykopané vltavíny“ (str. 9). Přestože autor píše o vzácnosti užívání konceptů, jeho text je obstojný i v konceptuální práci. Těžiště práce sice je v etnografii, ale Koc zároveň prokazuje porozumění aktuálním debatám v environmentální a zejména pak v tzv. geologické antropologii, když pracuje s aktuální literaturou (Yusuff, Povinelli, Oguz, ale i Tsing, Latour, Ingold, Willerslev). Mimo to prokazuje na několika místech práce schopnost diskutovat etnografická data skrze antropologické koncepty, byť je škoda, že se k některým z nich nevrátí i v závěru. Ba co více, přestože s koncepty pracuje šetrně a poskrovnu, podaří se mu přijít s vlastním konceptem *extraktivismu zdola*, který dobře usazuje nejen vymezením vůči extraktivismu shora, ale i vymezením vůči podobným konceptům jako *small scale*

artisanal mining, které se užívají pro zachycení dění v mimoevropském prostoru globálního jihu. Jih sice autor zkoumá taky, ale ten český a Koc se snaží *extraktivismus zdola* představit jako koncept, který umí v sobě kloubit i určité charakteristiky (a zároveň autostereotypy) české kultury jako je kutilství či zlaté české ručičky (viz poznámka č. 8 na str. 11). V neposlední řadě Koc vyniká i kvalitou zředeného popisu – od popisů míst, přes popisy vybavení kopáčů až po popisy terminologie, kterým hlavní aktéři klasifikují jednotlivé aspekty kopáckého světa. Kocova práce tak není jen příspěvkem ke geologické antropologii, ale i k etno-geologii.

V neposlední řadě je potřeba na Kocově práci ocenit aplikovaný rozměr, který autor akcentuje v poslední sekci s názvem Papír. Autor rozpracovává koncept *extraktivismu zdola* nikoli primárně kvůli antropologické teoretické debatě, ale kvůli praktické uplatnitelnosti. Umožňuje mu lépe formulovat praktické řešení problému extraktivismu vltavínů, včetně smělého návrhu uznání tamějšího kopáctví jako součásti kulturního dědictví kraje (str. 104). Jak koneckonců Koc sám říká: „*Otázkou tak není, jestli těžít či netěžít, ale spíše jak a kým.*“ (str. 107)

Přestože klady v práci jednoznačně převažují, vyskytují se v ní i určité nedostatky - konkrétně tři, z nichž dva jsou povahy drobné a jeden povahy středně závažné.

Ačkoli Koc pracuje s celou řadou zdrojů, je škoda, že v sekci Kámen nedodal více referencí mineralogické povahy. A to hlavně tam, kde se to přímo explicitně nabízí – jako např. po této větě: „*Nebude to ovšem výpis hodný mineralogické publikace, protože v této práci nejsou fyzikální a chemické vlastnosti vltavínů to nejpodstatnější a mnoho těchto informací již bylo napsáno jinde.*“ (str. 25) Mimo to autor až příliš pozdě představuje hlavní lidské aktéry celého příběhu – Rentona, Begbieho a Sick Boye. Činí tak až v sekci Nůžky, podkapitole Biografie na straně 62. Čtenářstvo si do té doby čte zajímavé citace hlavních aktérů, ale vůbec netuší, kdo to říká, kým je v celé zápletce a proč je zajímavý.

Trochu závažnější námitku mám, paradoxně, vůči nejsilnější stránce celé práce, totiž stylu – nikoli ovšem ke stylu jako celku, ale spíše k jeho určitým odchylkám a konkrétním Kocovým krokům. Přestože Koc představuje koncepty spíše úsporně, což ve většině případů funguje, nevyhne se díky tomu drobnějším nejasnostem. Například pojem *governmentality* v autorově pojetí je na hraně srozumitelnosti a akurátnosti (str. 11, 12). Rovněž si nejsem jistý, zda připodobnění k filmu *Trainspotting* skutečně funguje (na rozdíl například od dělení na Kámen, Nůžky, Papír). Z jedné strany se autor pokouší debatu o extraktivismu vychýlit z dominantní zápletky globální sever a jih, ale z druhé strany si jde pro analogii dění na jihu Čech k filmu na globální sever. Autor sice přesvědčivě vysvětluje, že vhodnější analogie typu filmu *Zloději zelených koní* nefunguje, ale otázkou zůstává, *zda* jsou vůbec postupy připodobňování potřeba.

Tím se dostávám k širší námitce vůči Kocově stylu – ten totiž je hodně na analogiích postavený. Pro etnografické psaní, které od Franze Boase, je založené na historickém partikularismu, je ovšem jakékoli přibližování děje skrze analogizaci s jiným světem ošemetné, protože kontext a detaily jsou prostě těžko přenositelné. Na řadě míst textu připodobnění funguje – jako když například Koc hledá a nachází podobnosti mezi marginalizací a fyzicky náročným kopáním v jeho terénu a marginalizací a fyzicky náročným boxováním v afroamerickém ghettu, které zkoumal Wacquant (str. 83-84). V jiných případech si funkčností nejsem jistý – kromě *Trainspottingu* či připodobnění vytahování vltavínů z vrstvy podloží k odkrajování tlustého masa na cestě k tomu libovému (str. 84), mám na mysli například analogii mezi vstupováním na kopaniště a vstupováním do luxusní restaurace (str. 67). Hned mě u toho napadla disertace Ivety Hajdákové, která se světem luxusních restaurací etnograficky zabývala a málokterá místa jsou tak odlišná jako svět kopaniště a svět luxusních restaurací. Chci říct, že podobnými analogiemi autor může čtenáře svádět ke ztrátě pozornosti nad textem, která je pak kanalizována k promýšlení toho, v čem jím používané analogie ne/sedí. Ve věci autorova stylu je potřeba v neposlední řadě napsat, že ten funguje, když jím autor popisuje terén, případně svůj pobyt v něm – méně pak, když podobným jazykem vstupuje do světa konceptuálních debat. Naštěstí se tak v textu děje spíše ojediněle, ale přesto formulace typu „pokud by se u stolu sešel Descartes a Ingold“ (str. 55) či jak by si Sick Boy rozuměl s Wacquantem (str. 83), tahají za uši, protože sklouzávají ke spekulativní nereálnosti jdoucí proti duchu etnografického psaní odlišného od psaní prózy.

Celkové hodnocení

Pro všechno výše napsané zcela jednoznačně doporučuji práci k obhajobě a navrhuji hodnotit výborně s bodovým ohodnocením 18bodů.

Otázky k diskusi

Co na diplomovou práci i návrh praktického řešení zkoumaného problému říkají samotní kopáči?

Zvažuje autor publikování práce v nějaké podobě? Jaké?

V Rožnově pod Radhoštěm 29. srpna 2024,

Bob Kuřík, Ph.D.